

השני, והראשון בזמן, הוא אלופי ומיודעי, ידיר לבי וחמדת נפשי, המורה הגדול בחכמת המוסר והיראה, גאון החכמה והדעת, בחיר תלמידי בית אולפנא של אדמו"ר, הוא מה"ר ירוחם הלוי ז"ל, מנהל רוחני של ישיבת מיר הגדולה והק', אשר לקח מאתנו ח"י סיון תרצ"ו, אחרי שמושו בישיבת מיר יותר מחצי יובל שנים ושנים אחדות בישיבת ראדין הק' בשנת הששים ואחדות לימי חייו. תחלת הכרתי אותו היה בחרף שנת תר"ס, בעיר שאוועל אשר במדינת ליטא, אשר בא שמה להכין לו לחתונתו אשר היתה בחרף זה בעיר מולדתי איזווענט. כאשר באתי על חג הפסח לבית הורי והוא גר תחת גג אחד אתנו, בקרתי אותו תמיד בביתו ואני הייתי אז בן תשע עשרה שנה תלמיד ישיבת טעלז הק'. הנה רבות שמעה אזני אודות מוסר, וכמובן ע"פ רובא לא לשבח (כמשפט כ" דבר חדש המתחיל להתפשט בעולם שיש לו הרבה מתקנאים ומבקרים). והנה עד ראיתי אותו לא היה לי מושג נכון ממוסר, שכל אלו מבעלי המוסר אשר ראיתי, מפני המדות המשובות אשר ישנן לכל אחד אשר תולדותן לא מחכמה המוסר הנן, ואשר לביתי חכם קשה להכיר המעלה מתוך החסרון ולהבדיל האור מן החשך. הנה זה האיש המעולה היה הראשון אשר בו ראיתי סמל ודמות-תבנית אמתי של חכמת המוסר. וטרם בואי בקעלעם וטרם ראיתי את רבותי הנ"ל ז"ל, הוא היה האחד אשר היה לי כעין אספקלריא מאירה להסתכל בה ולראות הצורה האמתית היפה והנעימה של מוסר, וביחוד צורת המוסר הנובע ממצינות החכמה של אדמו"ר רש"ז ז"ל, ובשני דברים נתעלה האיש הגדול והנפלא הזה מהר"י הלוי ז"ל על כל בני גילו. האחד, ואשר על דבר זה עמדתי עת רבה לדעת מה היה עיקר סגולתו של האיש הגדול הזה, ויחרונו על כל בני גילו; כי זה הכרתי ג"כ אחרי בואי בקעלעם ואחרי אשר הייתי שמה ביחד עמו איוו שנים, שהוא משונה מכל חבריו לשבח ואין מי שידמה לו, אף שהיו שמה גדולים ממנו בתורה ומופלגים ממנו בשם של צדקות וחסידות יתרה, ובכ"ז ראיתי בו שהוא אחד ואין שני לו. לא הוגעתי את עצמי אז לדעת רז זה, וכל העת לא עיינתי בזה, אך עתה שבאתי להזכיר זכרונו הטוב ושיהיה לי הזכות והכבוד שישאר זכרו לנצח בספרנו אשר יש לו בודאי חלק וזכות גדול בו, עיינתי בדבר זה, ואומר, שבשני דברים אלו נתעלה על כל. האחד, זאת היתה סגולתו האמתית, שהיה הוא החמר המסוגל והמוכשר לקבל האור האמתי של חכמת המוסר והיראה של אדמו"ר הקדוש והנורא רש"ז ז"ל, כחמר הבהיר והמלוטש היטב המקבל קרני אור השמש, כן היה הוא החמר הבהיר אשר בו האיר שמש חכמת המוסר של הבית אולפנא של אדמו"ר ז"ל. והשני, שלא

נמצא בו שום כתם בלתי טהור ונקי בכל מעשיו ודרכיו ובכל דבריו ועניניו ובכל תנועותיו ובכל מסתרי נפשו, אשר יכהה אור חכמתו ויראתו; הנה היה הוא כאשר הכרתיו, כלו יפה ונעים, כלו חטיבה אחת של חכמה ומוסר ויראת ה' טהורה, והאמונה והאהבה הטהורה לבני אדם לעשות הטוב לנפשם וביחוד לבני תורה. זכרוני, שפעם אחת שאלתיו אודות יוצאי מצרים, איך באו לידי חטא בראותם כל אלו, חשבתי שישב לי איזה דבר מחקר ועמוק ודבר סוד בזה, הנה השיב לי — זה הוא, אהובי, כח היצר, והתחיל לקרא לפני בקול נגון ובכי ובדמעות, „ארבעים שנה אקוט בדור, ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי“, היתה לי אז מספקת תשובתו זאת יותר מהרבה דברים ובאורים, ואשר הרבה למדתי אז וגם עתה מתשובתו זו. עוד דבר אשר לא נשכח מלבי ואשר הפליא אותי אז מאוד, ואשר ראיתי אז בפעם הראשונה מה זה בעל מוסר אמתי, היה זה בסוף הקיץ בזמן „הימים הטובים“, ישבתי עמו בערב בביתו על שולחנו וגמרא פתוחה לפניו ומשוחחים יחד בדברי תורה; ראיתי שחותנתו באה פעמים אחדות ועומדת על מפתן חדרנו, ומביטה עלי בעין הקפדה ותרעומות, ושבה למקומה באיזה חדר, וזה היה פעמים אחדות והוא ז"ל רואה זאת ואין משים את לבו מאומה, ומוסיף לדבר עמי במנוחה יתרה ובספ"י כדרכו תמיד, וישבתי אז עוד עת ארוכה, עד אשר גמרנו שיחתנו והלכתי לביתי; למחרת הגידו לי בביתי את הכעס וההקפדה הגדולה של חותנתו עלי, שישבה אז רעייתו בפעם הראשונה על „המשבר“ באחד מן החדרים הרחוקים ממנו; נפלאתי אז הרבה מאוד ע"ז, לא די שלא בקש ממני לעזוב, כי עוד ישב ושח עמי במנוחה יתרה ובצהלה פניו כאלו „לא כלום“. זה היה המעשה הראשון אשר ראיתי בעיני בשרי, מה זה חנוך המוסרי של הבית הגדול של אדמו"ר ז"ל. מאז בכל פעם שבאתי בסוף הזמן לעירי, הלכנו לטייל ביחד ושח עמי בדברי חכמה ומוסר, וכל מה שהוספתי לשיחח עמו, כן הוספתי לאהבה אותו, וראיתי, שהוא כליל יופי וחמדה, הן בחכמתו והן במדותיו, וכל דבריו וכל מעשיו וכל תנועותיו, הנם רק ע"פ חכמה ודעת ורצון טוב והחפץ להצדיק בני אדם. מכ"ז נכחתי לדעת מהזה כחו של מוסר וביחוד הבית המרום והקדוש הזה הוא בית אולפנא של האדם הגדול אדמו"ר רש"ז ז"ל. נולד בי אז החפץ והרצון לנסוע ג"כ בקעלעם ולהיות לאחד מתלמידי הבית הזה; אבל לא הרהבתי בנפשי להביע לפניו רצוני זה, כי איך לנער כמוני לבוא להיות בחברתו של האיש הגדול והקדוש הזה. פעם אחת אמרתי לפניו דבר טוב אשר נראה בעיניו מאוד, ואמר לי שראוי לנשק אותי על ראשי בעד דבר זה; זה היה ג"כ בפעם

הראשונה בימי חיי לשמוע ממני שבעולם יקר החכמה כאשר שמעתי עתה ממנו, שראוי לנשק על הראש למי שאומר דבר טוב בחכמה. חשבתי אז, הלאי שיקחני בקעלעם אחרי שמצאתי כ"כ חן בעיניו.

והנה עברו שנים אחדות במצב זה עד שנת העשרים ושלוש וחצי לימי חיי, אז לקחני אתו בקעלעם, וקרבני הרבה ורב השיחות אשר שמענו ממורנו החכם והחסיד מה"ר צבי ברודא ז"ל, היה משוחח עמי, והרבה הרבה למדתי ממנו גם מדברי חכמתו מעצמו, ואשר היו לי ליסודות גדולים וחזקים בחכמת המוסר, כי הוא האחד והמיוחד בכל אלו אשר הסתופפו בבית הזה אחרי פטירתו של אדמו"ר רש"ז ז"ל, והוא היה האחד בבית הזה, אשר כל רואיו ראו בו תואר איש חכם, ולו לבדו נתן השם הזה. ואשר באמת כן נשאר עד יומו האחרון, אשר מלבד כל צדקותיו וחסדיו הנאמנים, ומסירת נפשו לתלמידיו ולכל הקרובים אליו, הנה בו לבדו היה נראה זוהר החכמה מחכמת המוסר, שכל עניניו ודבוריו וכל הנהגותיו ותנועותיו מדבר הקטן עד דבר הגדול, הכל נראה עליהם רשום שם חכמה. והנה במותו עתה, "יחפש אדם" אשר נדע ולא נסתפק מאומה, שכל דבריו אמורים בחכמה ברה כחמה בלי עקוש ונפתל, ואשר ע"ז נאמר, "חבל על דאבדין ולא משתכחין", ובמקצו זה ביחוד, נשארנו כלנו כיתומים בלי אב, ולתלמידיו גם בלי אם, וה' יחוס וירחם את עמו ויקיים לנו, "זרח השמש ובא השמש" ויזרח לנו אור חדש אשר יאיר חשכת מצבנו בחכמה וביראת ה'. הנה זה האיש ר' ירוחם הלוי ז"ל אשר זכרו אצלי כיון לבנון, הוא האחד אשר הציל את חיי ופדה את נפשי, ואשר לו אני אסיר תודה לעולם בעוה"ז ובעוה"ב אם אזכה. השלישי, והראשון בזמן אשר לו ג"כ חלק וזכות בספרנו זה, הוא רבינו היקר והאהוב והנחמד לכל, אשר יבדל לחיים טובים וארוכים, חיים של שלום וברכה בבריות הגוף והנפש, מו"ר גאון דורנו זקן הר"מים מה"ר שמעון סקאפ הכהן שליט"א ר"מ דישיבת גרודנה הק', אשר כל ימי נעורי למדתי אצלו בישיבת טעלו הגדולה והמפוארה תחת הנהלת מורנו הגאון הגדול צדיק וחסיד וישר ונאמן וכו' מה"ר אליעזר גרדון זצ"ל, אשר מרבינו הגדול הזה שליט"א רכשתי לי הבנה ישרה וברה בתלמוד, אשר היא מתאמת לחכמת המוסר של אדמו"ר רש"ז ז"ל, וכל אלו שקבלו דרך למודו בתלמוד מוכשרים המה לקבל ולהבין חכמתו של אדמו"ר ז"ל במוסר ויראת ה'. וידעתי נאמנה שמו"ר מה"ר צבי ברודא ז"ל היה חפץ ובהר לקבל תלמידים אשר נתחנכו אצל רבינו זה שליט"א. ע"כ אני חושב בצדק ומשפט שיש לרבינו היקר שליט"א חלק וזכות עולם בספרנו זה, אשר נקוה כי יביא לתלמידי ישיבותנו הק' תועלות גדולות;